

Alena LUKÁČOVÁ¹

VÝVOJOVÉ TRENDY A DYNAMIKA PROCESU REZIDENČNEJ SUBURBANIZÁCIE V ZÁZEMÍ PREŠOVA

Abstract:

Suburbanization as one of the processes changing the intraurban structure of the town and its hinterland presents the key research problem of the given article. To measure or in some aspect characterize the dynamics of suburbanization is rather a complex problem. There has been realized an intensive research in Prešov hinterland on suburbanization in recent ten years. The study and analysis of research materials enables us to point out some peculiar development trends of the process, as well as to outline the prognosis of its further progression. The article is aimed at several key questions – migration tendencies, development of housing construction and dwelling, social aspects and separation, and prognosis of suburban development in the hinterland of Prešov.

Key words:

Prešov, suburbanization, residential areas, suburban zone, hinterland, migration, community

ÚVOD

Fenomén suburbanizácie je relatívne mladým javom nastupujúcim v slovenskej spoločnosti až v prvej polovici 90. rokov. Prirodzený vývoj sídelnej štruktúry bol obdobím socializmu narušený, mestá začali v istom zmysle naberať vzorce západoeurópskeho urbánneho vývoja až v posledných dvoch desaťročiach, avšak s výrazným vplyvom minulej doby. Mestské obyvateľstvo orientovalo svoje aktivity do prímestskej zóny len v súvislosti s rekreáciou, či víkendovým chatárením. Prímestské prostredie slúžilo obyvateľom mesta ako forma druhého bývania. Transformačné obdobie po roku 1989 vnieslo do slovenskej ekonomiky, politiky a spoločnosti celý rad nových prvkov, ktoré podmienili zmeny v priestorovom rozvoji miest i ich zázemí. Dochádzalo k zmene podmienok pre bytovú výstavbu, obmedzeniu štátnej ochrany poľnohospodárskej pôdy, reštitúcii jej pôvodným vlastníkom, zakladaniu a rozvoju stavebných firiem, realitných kancelárií a developerov. Poľnohospodárska pôda v atraktívnych lokalitách neďaleko mesta sa začala využívať na stavebné účely pre rezidenčnú výstavbu.

1 *RNDr. Alena Lukáčová, PhD., Department of Geography and Regional Development, Faculty of Humanities and Natural Sciences, Prešov University, ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov, e-mail: alena.lukacova@unipo.sk*

V prvej polovici 90. rokov možno v zázemí Prešova pozorovať len veľmi nevýrazné prejavy rezidenčnej suburbanizácie. Výstavba rodinných domov sa uskutočňovala zväčša individuálne na jednotlivých prístupných pozemkoch. Tento trend individuálnej výstavby pretrvával v prešovskej prímestskej zóne najmä v transformačnom období. Pomalý rozvoj rezidenčnej suburbanizácie bol pravdepodobne zapríčinený malou štátnou podporou bytovej výstavby, úzkou vrstvou bohatších ľudí, ale i nízkou ponukou stavebných pozemkov. Priaznivým pre rozvoj suburbanizácie sa v tomto období naopak javilo znižovanie kapacity bytového fondu v mestách, následné chátranie a úpadok socialistických bytov. Ďalším faktorom bola postupná komercializácia a teda znižovanie rezidenčnej funkcie priestorov obzvlášť v centrách miest a ich transformácia na banky, firmy a rôzne kancelárie.

V druhej polovici 90. rokov sa proces rezidenčnej suburbanizácie v zázemí mesta pomaly zintenzívňuje. Dochádza k zefektívneniu investičných podmienok pre výstavbu bytov, vytvorenie legislatívnych podmienok pre hypotekárne úverovanie výstavby. Najmä po roku 2000 sa zlepšujú podmienky výstavby suburbaných bytov i pre rodiny a domácnosti s nižším príjmom. Procesy suburbanizácie so sebou okrem priestorových zmien v prímestskej krajine prinášajú i rad ďalších dôsledkov. Mení sa štruktúra, fyziognómia a celková kvalita domového fondu obcí. Rezidenčné objekty odrážajú kvalitatívne vyššie a špecifické požiadavky svojich suburbaných obyvateľov, čo možno hodnotiť na základe celkového vzhľadu novej výstavby, veľkosti jednotlivých rezidiencií, ich okolia a mnohých iných znakov.

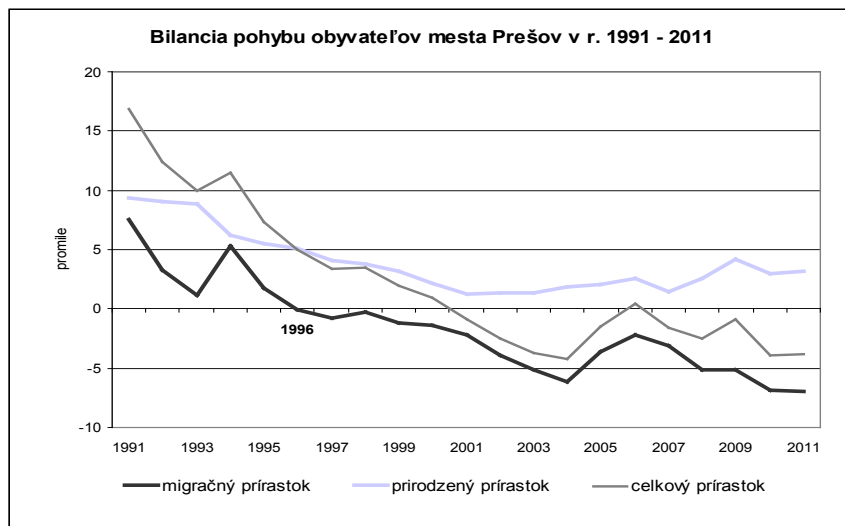
Suburbanizácia ako proces meniaci štruktúru mesta je v prostredí Prešova intenzívne pozorovaný a skúmaný najmä v ostatnom decénií. Kľúčovou otázkou je vyjadrenie jeho kvantitatívnych i kvalitatívnych aspektov, jeho miery, intenzity, vplyvu, či budúceho smerovania. V uvedenom článku sa pokúsime vyjadriť uvedené aspekty prostredníctvom štúdia vybraných demografických, ekonomických a sociálnych ukazovateľov, ktorými sú migrácia mestského obyvateľstva do prímestskej zóny, zmeny bytovej štruktúry suburbaných lokalít, zmeny sociálnej klímy a pod. V závere článku sa pokúsime zhodnotiť vývojové trendy suburbanizácie a vyjadriť prognózu jej budúceho vývoja v prímestskej zóne Prešova.

MIGRAČNÉ TRENDY V SUBURBÁNNEJ ZÓNE PREŠOVA

Pre proces suburbanizácie je vo všeobecnosti príznačná emigrácia obyvateľov z centrálneho mesta do jeho zázemia. Mesto sa vyznačuje klesajúcim migračným prírastkom, ktorý časom prechádza do migračného úbytku obyvateľov. Naopak, jeho zázemie a okolité vidiecke obce zaznamenávajú príliv imigrantov mestského charakteru. Proces rezidenčnej suburbanizácie ako uvádza Mäding (2002), je charakterizovaný centrifugálnou migráciou z jadra na periferiu. Mesto „preteká“ ako miska s vodou. Avšak intenzita migrácie v rámci suburbannej zóny je rozložená nerovnomerne. Existuje tu istá kvalitatívna i kvantitatívna selekcia na základe počtu imigrantov, ich vzdelanostnej úrovne, pôvodu, ako aj cieľového územia, ktoré si zvolili.

Tendencia migračného vývoja v posledných dvoch decéniách je pre mesto Prešov nepriaznivá, indukujúca nárast počtu obyvateľov v jeho zázemí (graf 1, 2). V celom sledovanom období (1991 – 2011) možno pozorovať postupný pokles hodnoty migračného prírastku, pričom kľúčovým je rok 1996 (-0,1 ‰), kedy mesto začalo sťahovaním svoje obyvateľstvo strácať. Tento negatívny jav pretrváva do roku 2011 (-7 ‰), pričom migračný úbytok nadobúda v ročných intervaloch stúpajúce hodnoty. V priebehu posledných dvoch decénií sa z mesta Prešov vystaľovalo 3204 obyvateľov, čo predstavuje necelé 4 percentá obyvateľov mesta. Celková bilancia pohybu obyvateľov mesta bola do roku 2000 vďaka kladným hodnotám prirodzeného pohybu pozitívna, avšak od roku 2001 je mesto z hľadiska celkovej bilancie obyvateľstva stratové (tabuľka 1).

Graf 1: Bilancia pohybu obyvateľstva mesta Prešov v rokoch 1991 až 2011

Zdroj: ŠÚ SR

Opačný trend pozorujeme v suburbánných lokalitách zázemia Prešova. Tie od roku 1992 do súčasnosti migráciou obyvateľstvo získavajú. Počas sledovaného obdobia sa do suburbánnnej zóny Prešova prisťahovalo 4358 obyvateľov (tabuľka 1). Už v predchádzajúcich štúdiách sme vysvetlili (Sedláková, Matlovič, 2007a,b), že migrácia do prímestskej zóny má výrazne selektívny charakter a teda suburbánnna zóna je z hľadiska migračného prírastku značne diferencovaná. Najvyšší relatívny nárast migračného salda zaznamenali komunity ležiace v bezprostrednom susedstve

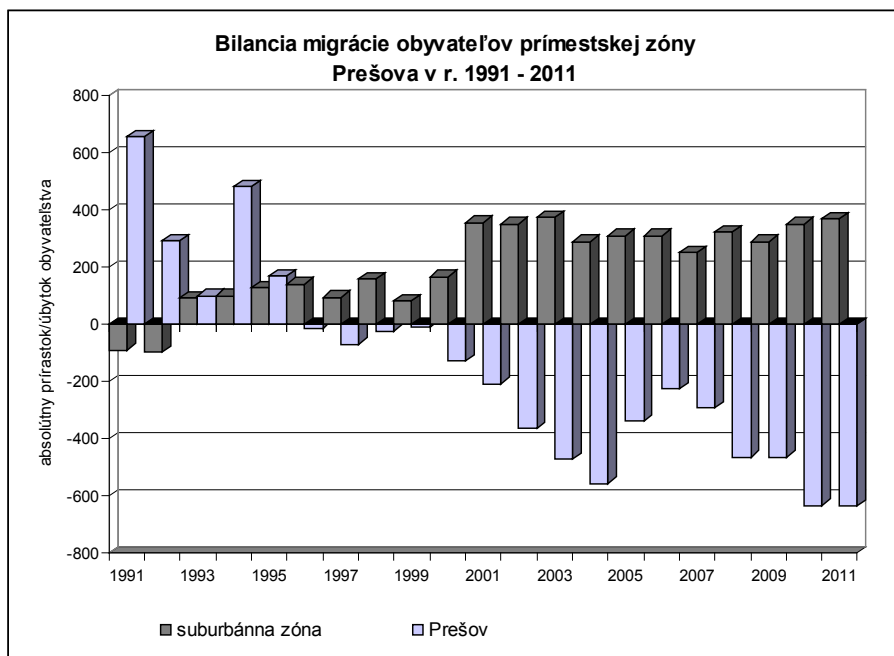
mesta. V rovine absolútnych čísel sa najviac obyvateľov prisťahovalo do lokalít v severnej (1523 obyvateľov do Veľkého Šariša), severovýchodnej (867 do Ľubotic, 226 do Fintíc, 184 do Vyšnej Šebastovej) a juhovýchodnej časti suburbánnej zóny (158 do Dulovej Vsi a 146 obyvateľov do obce Záborské).

Tabuľka 1: Bilancia pohybu obyvateľstva v r. 1991 – 2011 v meste Prešov a jeho suburbánnej zóne

Rok	Počet obyv.	Prírastok/úbytok sťahovania - Prešov		Prirodzený prírastok/úbytok – Prešov		Celkový prírastok/úbytok – Prešov		Prírastok/úbytok sťahovania – suburb. zóna
		abs.	promile	abs.	promile	abs.	promile	abs.
1991	87 475	656	7,5	823	9,4	1479	16,9	-89
1992	88 954	292	3,3	812	9,1	1104	12,4	-98
1993	90 058	100	1,1	805	8,9	905	10	93
1994	90 963	484	5,3	566	6,2	1050	11,5	100
1995	92 013	168	1,8	506	5,5	674	7,3	129
1996	92 687	-12	-0,1	472	5,1	460	5	141
1997	93 147	-70	-0,8	384	4,1	314	3,4	95
1998	93 461	-24	-0,3	353	3,8	329	3,5	158
1999	93 790	-11	-1,2	298	3,2	187	2	82
2000	93 977	-127	-1,4	208	2,2	81	0,9	166
2001	92 774	-207	-2,2	122	1,3	85	-0,9	356
2002	92 584	-366	-3,9	132	1,4	-234	-2,5	351
2003	92 486	-471	-5,1	132	1,4	-339	-3,7	376
2004	92 147	-558	-6,1	178	1,9	-380	-4,2	291
2005	91 767	-338	-3,6	192	2,1	-146	-1,5	311
2006	91 621	-227	-2,2	236	2,6	9	0,4	311
2007	91 650	-292	-3,1	140	1,5	-152	-1,6	251
2008	91 498	-464	-5,1	239	2,6	-225	-2,5	322
2009	91 273	-464	-5,1	384	4,2	-80	-0,9	291
2010	91 193	-635	-6,9	277	3	-358	-3,9	351
2011	91 054	-638	-7	295	3,2	-343	-3,8	370
Spo- lu:		-3204		7554		4420		4358

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Graf 2: Bilancia migrácie obyvateľov prímestskej zóny Prešova v r. 1991 až 2011

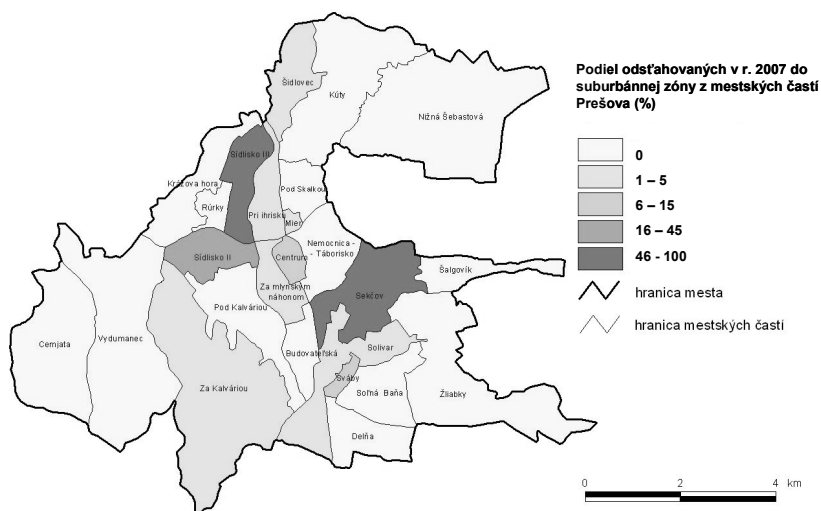
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Jednou z kľúčových otázok skúmania migračných aspektov nových obyvateľov prímestských zón je východiskové miesto ich sťahovania. Predchádzajúce výskumy v prímestskej zóne Prešova, ako aj analýza medziobecnej štatistiky potvrdili, že väčšina obyvateľstva prichádzajúcich do suburbánnych lokalít pochádzala z mesta Prešov (Lukáčová, A., 2011). Zaujímavé je však identifikovať kľúčové sídelné lokality na území mesta (urbanistické obvody), pre ktoré je príznačná emigrácia do suburbánnej zóny. Pôvod obyvateľov prímestskej zóny sme zisťovali i priamo v lokalitách novej suburbánnej výstavby zázemia Prešova v roku 2007, 2009 a 2011. Z celkového počtu oslovených rezidentov v rámci novostavieb rodinných domov (250 respondentov) pochádzalo v r. 2007 70 % imigrantov z mesta Prešov. V rokoch 2009 a 2011 sme pôvod imigrantov skúmali za dve vybrané komunity (Ľubotice, Kanaš), kde sa hypotéza o imigrantoch z centrálneho mesta potvrdila. Na základe dotazníkového šetrenia bolo možné suburbánne obyvateľstvo špecifikovať i podľa mestských častí, z ktorých sa do prímestskej zóny odsťahovali (mapa 1). Analýza priestorového rozmiestnenia emigrantov v rámci mesta ukázala, že najmenej atraktívne pre bývanie sú klasické sídliska vybudované počas socialistickej éry, ktorých výstavba značne pozastavila

spontánnu výstavbu rodinných domov na predmestiach (Sídliisko Sekčov, Sídliisko III., sídlisko Šváby). Takmer polovica oslovených rezidentov prišla do suburbánnej zóny z prešovského sídliska Sekčov (46 %). Druhou typickou oblasťou emigrácie je Sídliisko III. (30 %). Obidve sídliská predstavujú klasickú bytovú zástavbu 60. a 70. rokov. Menšie straty zaznamenali Sídliisko II. (7 %), sídlisko Šváby (4 %) a Centrum (4 %). Obyvateľstvo sa v malej miere vysťahovalo i z oblasti Sídliiska Mier, Pri ihrisku, Solivar, Šidlovec, Za mlynským náhonom a Za Kalváriou.

Mapa 1: (Autor: Alena Lukáčová)

Príčinami emigrácie obyvateľstva z uvedených oblastí sú jednak vysoká miera sociálnej nerovnosti obyvateľstva, priestorovo a časovo obmedzené životné podmienky, nízka vybavenosť službami, dopravnou obsluhou, a v neposlednom rade i narastajúca kriminalita. Kapacita a životnosť týchto štandardných masovo vybudovaných bytov vybudovaných v 60. až 80. rokoch 20. storočia sa postupne vyčerpáva, mnohé sú v stave vyžadujúcom finančne náročnú rekonštrukciu. Rezidenti následne uprednostnia bývanie v atraktívnejšom a zdravšom prostredí suburbánnej zóny.

DYNAMIKA PRIESTOROVÉHO ROZMIESTNENIA SUBURBÁNEJ VÝSTAVBY

Prvé priestorové prejavy rezidenčnej suburbanizácie možno v zázemí Prešova pozorovať už v prvej polovici 90. rokov dvadsiateho storočia. Veľmi nevýrazná výstavba rodinných domov bola realizovaná zväčša individuálne na jednotlivé prístupných pozemkoch. Okrem príčin uvedených v úvode článku možno spomenúť i ne-

dostupnosť hypotekárnych úverov a stavebných sporení v prvej polovici 90. rokov. Nadštandardný rodinný dom z vlastných zdrojov si mohla dovoliť len najvyššia príjmová vrstva obyvateľstva. V druhej polovici 90. rokov sa na miernom zintenzívnení rezidenčnej suburbanizácie podpísal najmä dopad hypotekárnej politiky a finančná dostupnosť nového bývania i pre menej solventné vrstvy obyvateľstva. Nízku intenzitu výstavby rodinných domov v suburbánnej zóne Prešova v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia dokumentuje tabuľka č. 2. V okolí mesta Prešov sa suburbané lokality koncentrujú výraznejšie len v štyroch obciach (Záborské, Ľubotice, Kanaš a Župčany), pričom ide o neregulovanú individuálnu výstavbu rodinných domov uprostred pustej krajiny, často bez inžinierskych sietí.

Tabuľka 2: Vývoj počtu trvalo obývaných rodinných domov v r. 1991 – 2011

Obec	Prírastok/ úbytok TORD 1991 – 2001		Prírastok/ úbytok TORD 2001 – 2011		Prírastok/ úbytok TORD 1991 – 2011	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Bzenov	21	18,42	9	6,67	30	26,32
Dulova Ves	2	1,55	72	54,96	74	57,36
Fintice	18	5,11	50	13,51	68	19,32
Haniska	-6	-3,7	32	20,51	26	16,05
Janov	-4	-5,88	12	18,75	8	11,76
Kapušany	9	2,2	35	8,35	44	10,73
Kendice	21	6,77	37	11,18	58	18,71
Ľubotice	41	7,19	134	21,93	175	30,70
Malý Šariš	14	4,71	73	23,47	87	29,29
Petrovany	-4	-1,22	97	29,85	93	28,27
Podhradík	1	1,25	4	4,94	5	6,25
Radatice	-8	-4,52	10	5,92	2	1,13
Rokycany	-1	-0,98	N	N	N	N
Ruská Nová Ves	11	6,4	87	47,54	98	56,98
Teriakovce	-3	-3,19	82	90,11	79	84,04
Kanaš	81	56,25	68	30,22	149	103,47
Vyšná Šebastová	0	0	62	29,52	62	29,52
Záborské	17	18,48	41	37,61	58	63,04
Župčany	29	12,03	89	32,96	118	48,96

Zdroj: Štatistický úrad SR, vlastný terénny výskum

Po roku 2000 sa proces rezidenčnej suburbanizácie v zázemí mesta prejavil naplno. Zlepšili sa podmienky výstavby nových bytov pre širšie sociálne skupiny. Realizácia výstavby väčšiemu počtu individuálnych stavebníkov bola umožnená vďaka podpore zo strany štátu. Stavebný rozvoj sa v prešovskej suburbánnej zóne začína koncentrovať do väčších vopred vyčlenených lokalít. Vďaka väčším developerským firmám sa živelný rozvoj stáva viac kontrolovaným a regulovaným. Tie odkupujú voľné pozemky v prímestských obciach, zabezpečia ich infraštruktúrou a ponúkajú na predaj stavebníkom, prípadne zabezpečia i samotnú výstavbu rodinných domov na kľúč. Uvedené trendy možno pozorovať na príklade suburbánnych lokalít Vlčie Doly v obci Dulová Ves, Tichá Dolina na hranici mesta Prešov a obce Dulova Ves (98 stavebných pozemkov s úplnou infraštruktúrou). Príkladom je i lokalita Bánovec v obci Ľubotice, či „Sordok“ na rozhraní mesta Veľký Šariš a jeho miestnej časti Kanaš (35 pozemkov s IS). V období rokov 2001 až 2011 sa intenzívna konštrukcia rodinných domov orientovala už do väčšieho počtu suburbánnych lokalít, prevažne severne a východne od mesta. Najväčšie prírastky novopostavených rodinných domov zaznamenali obce Ľubotice (134 rodinných domov), Župčany (89), Teriakovce (82), Ruská Nová Ves (87), Dulova Ves (72) a Kanaš (68). Zaujímavá je i suma počtu trvalo obývaných rodinných domov a doposiaľ neskolaudovaných novostavieb v lokalitách s najvýraznejším prejavom rezidenčnej suburbanizácie - Ľuboticiach (137 v r. 2012) a Kanaši (183 v r. 2009).

V súčasnej suburbánnej zóne Prešova možno pozorovať niekoľko etáp suburbanného rozvoja. Nájdeme tam štvrte zo začiatku 90. rokov obkolesené už bohatou zeleňou s vysokou úrovňou inžinierskych sietí. Suburbánne štvrte sú rozčlenené do ulíc. Pre suburbannú zónu sú tu ďalej príznačné i samostatne stojace bizarné vily výrazne odčlenené od okolitej krajiny múrmi, alebo samostatnou prístupovou cestou. Druhé obdobie (od r. 2000) sa v prešovskej suburbánnej zóne odráža predovšetkým v realizácii väčších projektov výstavby rodinných domov na kľúč. Ide o súbory samostatne stojacich alebo radových domov vo vopred naprojektovanom pláne, často s už objednávkami zákazníkov. V súčasnosti môžeme v prešovskej suburbánnej zóne pozorovať miernou stagnáciou realizácie väčších developerských projektov výstavby, nižší záujem investorov o dané územie a opätovný rozvoj výstavby rodinných domov v režii individuálnych stavebníkov. Zriedkavé nie sú i prípady úhorom stojacich zostavaných rodinných domov, či dlhodobo neskolaudovaných stavieb. Je to do značnej miery ovplyvnené ekonomickou krízou, hypotekárnou krízou a neschopnosťou stavebníkov pokryť finančné náklady. Pod mierne zmrazenie suburbanného rozvoja sa podpísala i súčasná stagnácia obchodu s realitami, finančná nedostupnosť, ako aj rozdrobenosť a nedostatok voľných pozemkov v zóne bezprostrednej blízkosti mesta.

DYNAMIKA ZMIEN SOCIÁLNEJ ŠTRUKTÚRY V ZÁZEMÍ MESTA V DÔSLEDKU SUBURBANIZÁCIE

Vplyvom suburbanizačných procesov a migrácie mestského obyvateľstva do pôvodne vidieckeho zázemia sa nemení len sociálno-demografická intraurbánna štruktúra mesta, ale rovnako dochádza k vytváraniu špecifických foriem sociálneho prostredia v prímestských lokalitách. Stret dvoch skupín obyvateľstva s rozdielnou demografickou, vzdelanostnou a sociálno-ekonomickou štruktúrou, ako aj s výrazne odlišným životným štýlom vyvoláva množstvo nových negatívnych i pozitívnych javov a definitívne pretvára život miestnej komunity. Cieľom empirického výskumu, ktorého výsledky sú prezentované v tomto článku, bolo zistiť, do akej miery a akým smerom ovplyvňuje príliv nových obyvateľov sociálnu klímu v suburbánnej zóne. Výskum bol realizovaný v lokalite Kanaš a v obci Ľubotice, kde pozorujeme v súčasnosti najintenzívnejšie prejavy suburbanizácie. Predmetom záujmu bola najmä otázka existencie a intenzity sociálnych kontaktov medzi starousadlíkmi a novým obyvateľstvom, komparácia sociálnych charakteristík a životného štýlu oboch skupín obyvateľstva a miera začlenenia sa nových rezidentov do lokálnej spoločnosti, prípadne ich separácia, či izolácia.

Empirický výskum bol na území lokality Kanaš realizovaný v priebehu mesiacov marec a apríl 2009, lokality Ľubotice v priebehu septembra až novembra 2011. Výskum pozostával z dotazníkového šetrenia, rozhovoru s primátorom mesta a starostom obce, obyvateľmi obcí a detailného mapovania priestorového rozloženia novej suburbánnej zástavby. Pri formulácii otázok použitých v dotazníkoch a rozhovoroch sme vychádzali z doterajších štúdií zameraných na problematiku sociálneho prostredia v subúrbánných zónach slovenských a českých miest (Puldrová, Ouředníček 2006; Sadílek 2006; Doležalová, Ouředníček 2006; Sedláková, Matlovič 2004, Lukáčová 2011). Podrobne sme výsledky výskumu z lokality Kanaš publikovali v r. 2010 (Lukáčová, Zuskáčová, 2010). Otázky boli orientované na získanie podrobných informácií o sociálnej štruktúre obyvateľstva (vek, vzdelanosť, ekonomická aktivita, veľkosť a charakter domácnosti a pod.), o miere sociálnej interakcie medzi novousadlíkmi a starousadlíkmi a ich zapojení do života komunity (miesta sociálnych kontaktov, ich povaha a intenzita, občianska aktivita, využívanie miestnych služieb, účasť na spoločenskom živote v obci a pod.), ako aj o kvalite bývania, preferenciách a spokojnosti s bývaním v skúmanej lokalite (typ obydlija, motivačné faktory, preferovaný spôsob dopravy, hodnotenie vybavenosti obce, podnety na zlepšenie a pod.). Po formálnej stránke boli použité zväčša uzavreté a polo uzavreté otázky s možnosťou doplnenia, pri skúmaní názorov a hodnotení sa vyskytoval aj otvorený typ otázok. Následne boli zostavené dva typy dotazníkov, osobitne pre starousadlíkov a novousadlíkov (vzor oboch dotazníkov v prílohe). S cieľom získať vyčerpávajúci obraz skúmaných skutočností sa šetrenie uskutočnilo vo všetkých domácnostiach časti Kanaš, s výnimkou domov rozostavaných a zjavne opustených, ako aj chatových a záhradkárskeho objektov. Celkovo tak bolo rozdáných 246 dotazníkov, z toho 127

do nových suburbánnych rezidií a 119 do pôvodných obydľí. Za novú zástavbu sú tu považované všetky objekty postavené po roku 1989, kedy možno predpokladať počiatočné prejavy suburbanizácie. Úspešnosť návratnosti dotazníka bola 70,7 % (174 zozbieraných dotazníkov), z toho 78,7 % (100 dotazníkov) v prípade novousadlíkov a 62,2 % (74 dotazníkov) v prípade starousadlíkov. V obci Ľubotice bolo rozdáných 200 dotazníkov, z toho 100 do nových suburbánnych rezidií a 100 do pôvodných obydľí. Úspešnosť návratnosti dotazníka bola 81,5 % (163 zozbieraných dotazníkov), z toho 88 % (88 dotazníkov) v prípade novousadlíkov a 75 % (75 dotazníkov) v prípade starousadlíkov.

Prvé rozdiely medzi novousadlíkmi a pôvodným obyvateľstvom možno badať už pri vekovej štruktúre respondentov. Priemerný vek v obidvoch skúmaných lokalitách bol u respondentov spomedzi nových obyvateľov mierne nižší ako u pôvodného obyvateľstva. Nakoľko môže byť tento údaj vďaka veľkému vekovému rozpätiu respondentov skreslený, väčšiu výpovednú hodnotu má modus, teda najčastejšie sa vyskytujúci vek u jednotlivých skupín respondentov. U novousadlíkov predstavuje táto hodnota 38 rokov, kým u pôvodného obyvateľstva je to až 55 rokov. To svedčí o jednoznačne priaznivejšej vekovej štruktúre suburbánnych rezidentov, z ktorých väčšina je v produktívnom veku.

Ešte výraznejší je kontrast vzdelanostnej štruktúry respondentov. Podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva je u novousadlíkov neporovnateľne vyšší. Kým u nového obyvateľstva dosahuje úroveň 49 % v Kanaši a 54 % v Ľuboticiach, teda v priemere polovicu z celkového počtu, z pôvodného obyvateľstva len 15 % respondentov v Kanaši a o niečo viac v Ľuboticiach (36 %) absolvovalo vysokú školu. Naopak výrazne vyššie je u starousadlíkov zastúpenie základného a stredoškolského vzdelania bez maturity.

Ďalšou skúmanou skutočnosťou bol typ a miesto zamestnania u oboch skupín respondentov, u mužov a u žien zvlášť. Očakávaná dominancia súkromného podnikania u novousadlíkov sa potvrdila len čiastočne. Aj keď je počet podnikateľov a živnostníkov v lokalite Kanaš i Ľubotice pomerne vysoký, na prvom mieste v pracovnom zaradení respondentov figuruje zamestnanosť v súkromnom sektore, a to tak u mužov, ako aj u žien. Zároveň sa nepotvrdila ani hypotéza o výrazne nižšej ekonomickej aktivite žien z radu nových obyvateľov. Percento žien v domácnosti, na dôchodku, či na materskej dovolenke je len veľmi nízke v porovnaní s percentom ich zamestnanosti. Existenciu tzv. zelených vdov tak možno s takmer určitou pravdepodobnosťou v skúmaných lokalitách vylúčiť.

Výsledky výskumu jasne poukazujú na pomerne veľké rozdiely v štruktúre nového a pôvodného obyvateľstva suburbánnych zón. Kým pôvodnú populáciu tvoria predovšetkým obyvatelia produktívneho až poproduktívneho veku, s nižšou priemernou úrovňou vzdelanosti a ekonomickej aktivity, imigráciou pribúda do lokality stále viac nových ekonomicke aktívnych obyvateľov v produktívnom veku, s prevažne vysokoškolským vzdelaním a viditeľne vyšším príjmom. Tieto rozdiely výrazne

ovplyvňujú vzájomné vnímanie sa oboch skupín obyvateľstva a môžu viesť k polarizácii spoločnosti, separácii až úplnej izolácii najmä nových rezidentov. Na druhej strane však zmeny sociálnej štruktúry obyvateľstva vyvolávajú aj množstvo pozitívnych javov, a to už len samotným omladením populácie, príchodom kapitálu a oživením sociálneho prostredia.

Okrem rozdielov v sociálnej štruktúre obyvateľstva ovplyvňuje sociálnu klímu skúmanej lokality aj odlišnosť životného štýlu starých a nových rezidentov, korešpondujúca do veľkej miery nielen so spôsobom bývania, ale aj s ich pozíciou v rámci životného cyklu. V dotazníkovom šetrení sme preto, ako jeden z najvýstižnejších ukazovateľov, zisťovali charakter a veľkosť domácností u oboch skupín respondentov.

Výsledky výskumu ukázali, že takmer $\frac{3}{4}$ suburbánnych domácností v Kanaši tvoria manželské páry s deťmi, často krát v dočerskom, predškolskom, či mladšom školskom veku. V prípade novousadlíkov Ľubotíc rovnako dominovali manželské páry s deťmi s o niečo nižším podielom (45 %). To svedčí o preferencii rodinného spôsobu života, tzv. „familizmu“, čo podľa Bella (1958) napomáha k vytvoreniu priaznivej sociálnej klímy v komunite. Rovnako u pôvodného obyvateľstva prevláda počet domácností s deťmi (43,2% respondentov v Kanaši, 51,3% v Ľuboticiach), nie však až tak výrazne. Vyšší podiel majú v tejto skupine obyvateľstva viacgeneračné domácnosti a domácnosti bez detí, resp. kde deti už žijú samostatne. Počet jednočlených domácností je u oboch skupín nevýrazný.

Ďalším dôležitým ukazovateľom životného štýlu obyvateľstva je časová štruktúra bežného pracovného dňa. Z výpovedí respondentov vyplýva, že pôvodné obyvateľstvo strávi denne doma priemerne o 3 hodiny viac ako prisťahované. Vo všeobecnosti sú však priemerné i stredné hodnoty času stráveného doma u oboch skupín relatívne vysoké. Príčinu možno vidieť vo vysokom podiele dôchodcov u pôvodnej populácie (najčastejšie sa vyskytujúcou hodnotou bolo práve 24 h) a vysokej miere mobility nového obyvateľstva.

Stupeň motorizácie spoločnosti možno rovnako vnímať ako indikátor vyššej solventnosti, nezávislosti a mobility obyvateľstva. Typickou črtou aktérov suburbanizácie je práve preferencia, až dlhodobá závislosť na individuálnej automobilovej doprave. Naším zámerom bolo preskúmať, do akej miery je táto črta v skúmaných lokalitách prítomná, a to komparáciou spôsobu dopravy nových a pôvodných rezidentov. Výpovede respondentov potvrdili výraznú dominanciu osobnej automobilovej dopravy u novousadlíkov, kým u pôvodného obyvateľstva prevláda využívanie mestskej hromadnej dopravy.

V suburbánnych rezidenciách nie je zriedkavé ani vlastníctvo väčšieho počtu osobných automobilov pre viacerých členov domácnosti, prípadne na služobné účely. Intenzita využívania automobilu počas dňa predstavuje najčastejšie dochádzku za prácou do mesta Prešov a späť.

SOCIÁLNA INTERAKCIA OBYVATEĽSTVA

Sociálne kontakty zahŕňajú všetky druhy verejných aktivít, pri ktorých sú ľudia v prítomnosti iných ľudí. Spoločenské aktivity vedú k budovaniu medziľudských vzťahov a ku vzájomnej dôvere. Podľa Gehla (2000) je teda sociálna interakcia dôsledkom toho, že sa ľudia pohybujú a zotrvávajú na rovnakých miestach. Je preto dôležité vytvoriť vhodné podmienky pre možnosti zámerného i náhodného stretávania sa obyvateľstva najmä budovaním kvalitných verejných priestorov a vytváraním príležitostí na stretnutie. Charakter sociálnych vzťahov totiž vo veľkej miere závisí od prostredia, v ktorom ku stretnutiam dochádza (Susová 2007).

Skúmaním miest kontaktov obyvateľstva v suburbánnej lokalite, tak možno relatívne presne analyzovať a zhodnotiť hĺbku sociálnej interakcie nielen medzi novým a pôvodným obyvateľstvom, ale aj vnútri oboch skupín. V priebehu empirického výskumu sme sa teda zamerali na identifikáciu miest kontaktov v lokalitách z pohľadu oboch skupín obyvateľstva.

Podľa výpovedí starousadlíkov, k najčastejším stretnutiam (predpokladáme, že prichádzajú do kontaktu prevažne s inými pôvodnými obyvateľmi) dochádza v kostole, na zastávke MHD alebo priamo pri cestovaní a na ulici. Menšia časť ďalej uviedla miestne pohostinstvo, súkromné návštevy, verejné schôdze, obchod a ihrisko. Do kontaktu s novými rezidentmi prichádzajú starousadlíci len zriedka a jedná sa prevažne o formálne známosti. Na prvých troch miestach tu rovnako figuruje MHD, kostol a náhodné stretnutia na ulici. Za intenzívnejšie, hoci nie vždy v pozitívnom zmysle, už možno považovať susedské a obchodné kontakty, ktoré sú však menej časté. Čiastočne dochádza ku vzniku kontaktov aj v pohostinstve, na verejných schôdzach, kultúrnych podujatiach, či prostredníctvom známych.

Noví rezidenti uviedli ako miesta najčastejších kontaktov s ostatným obyvateľstvom najmä ulicu, kostol a súkromné návštevy. O čosi zriedkavejšie dochádza ku stretnutiam v pohostinstve, pri cestovaní verejnou dopravou, na prechádzkach, verejných schôdzach, či paradoxne v Prešove. Treba však podotknúť, že uvedené miesta stretnutí sa vzťahujú prevažne na okolité obyvateľstvo, teda v prevažnej miere na iných suburbánnych rezidentov. Dlhodobejším pozorovaním života v lokalitách je totiž možné zistiť, že sociálna integrácia nových obyvateľov je síce pomerne dobrá, avšak vo väčšine prípadov len v rámci vlastnej spoločenskej vrstvy. Suburbánne rezidencie sa koncentrujú do určitých oblastí, kde si obyvatelia vytvárajú vlastnú malú komunitu s kvalitou vzťahov často kráť lepšou ako v pôvodnej vidieckej spoločnosti. Táto skutočnosť je pochopiteľná, vzhľadom na to, že noví obyvatelia majú nielen podobné sociálne a ekonomické postavenie, ale stretávajú sa v danej lokalite aj s veľmi podobnými problémami, ktorých riešenie ich navzájom zbližuje. Ľudia si tu navzájom dôverujú, navštevujú sa, vypomáhajú si v práci okolo domu a málokedy vytvárajú okolo svojich príbytkov fyzické bariéry. V Kanaši, rovnako i v Ľuboticiach možno nájsť hneď niekoľko takýchto mikrokomunit, a to najmä v častiach s disperznou suburbánnou zástavbou. Pri budovaní najnovších suburbánnych rezidiencií priamo

medzi pôvodnou zástavbou naopak veľakrát dochádza k izolácii imigrantov, viditeľnej už pri prvom pohľade (vysoké ploty, brány, agresívne psy a pod.).

Na základe analýzy vzťahov staro a novousadlíkov je možné konštatovať celkovo neutrálne až negatívne vnímanie príchodu nových obyvateľov z pohľadu starousadlíkov. Väčšina z nich uvádza, že ich zatiaľ nepozná a to najmä z dôvodu nedostatku príležitostí na vytváranie kontaktov. Mnohým sa navyše zdajú byť povýšeneckí, nedôverčiví a neprístupní, zvyknutí žiť v anonymite, ako je to bežné v mestskom prostredí. Negatívne je vnímané aj vytváranie rôznych foriem fyzických bariér okolo vlastných rezidiencií. Dôvodom prílivu imigrantov do lokality väčšina pôvodného obyvateľstva rozumie a uznáva ich, dokonca vníma aj viacero pozitívnych javov súvisiacich so suburbánnou imigráciou. Medzi najvýraznejšie zaraďujú celkový rast a rozvoj lokalít, a to najmä zvýšením výstavby v obci a vybudovaním inžinierskych sietí, a omladenie vekovej štruktúry obyvateľstva. Významný je takisto aj finančný efekt ich príchodu pre miestne obyvateľstvo, od ktorého väčšinou odkupujú pozemky a zamestnávajú ho pri stavbe svojich rezidiencií.

TYPOLÓGIA REZIDENČNEJ SUBURBANIZÁCIE A SÚČASNÉ TRENDY JEJ VÝVOJA V ZÁZEMÍ PREŠOVA

Na základe skúmaných kvantitatívnych a kvalitatívnych indikátorov procesu rezidenčnej suburbanizácie je možné načrtnúť budúce trendy jeho vývoja. Z demografického hľadiska možno poukázať na vývoj počtu obyvateľov suburbánnej zóny a mesta s využitím metódy prognózy (komponentná metóda) pri zohľadnení migračných trendov. Pri výpočte prognózy počtu obyvateľov v meste Prešov a jeho suburbánnej zóne bola uplatnená krátkodobá projekcia do roku 2020. Z výpočtov možno konštatovať, že v najbližšom decéniu sa počet obyvateľov mesta bude naďalej znižovať, najmä vďaka výraznej emigrácii ako aj prirodzenému úbytku obyvateľstva v prospech zázemia. Obyvateľstvo v roku 2020 by malo dosiahnuť úroveň 89 436 obyvateľov, čo predstavuje takmer 2 % pokles oproti súčasnému stavu. Mesto by tak malo stratiť 1757 obyvateľov. Suburbánna zóna by do roku 2020 mohla zaznamenať nárast počtu obyvateľov o 14,7 % (3589 obyvateľov). Z hľadiska priestorovej diferenciácie sú najväčšie prírastky počtu obyvateľov indikované v obci Veľký Šariš (1329; 25,5 %), Ľubotice (604; 20 %), Teriakovce (228; 38,3 %), ďalej v obciach Ruská Nová Ves, Dulova Ves a v obci Záborské.

Vychádzajúc z výsledkov dynamiky zmien rezidenčnej výstavby, migračných trendov a zmien sociálnej štruktúry možno špecifikovať nasledujúce typy rezidenčnej suburbanizácie vo vzťahu k jej vývojovým etapám.

A) Prvá etapa rezidenčnej suburbanizácie (prvá polovica 90. rokov 20. storočia) bola v okolí slovenských miest charakterizovaná nevýraznou výstavbou rodinných domov, zväčša individuálne na jednotlivé prístupných pozemkoch. Na procese sa podieľali takmer výlučne obyvatelia s vyšším sociálnym statusom. Typická je vý-

stavba rezidií na kľúč v štýle podnikateľského baroka. Prvé náznaky suburbánneho rozvoja nachádzame v tomto období v zázemiach najväčších slovenských miest (Bratislava, Košice, Prešov, Nitra, Banská Bystrica). Reziidenčná suburbanizácia má v prvej etape prevažne disperznú alebo adičnú priestorovú formu.

Disperzná reziidenčná suburbanizácia sa prejavila výstavbou solitérnych objektov na voľných parcelách v rámci intravilánov a blízkom okolí pôvodnej zástavby. Nové domy sú roztrúsené nerovnomerne na voľných parcelách, často bez prístupovej cesty, či infraštruktúry na vonkajšom okraji obce. Mnohé sú obkolesené pustou krajinou alebo poľnohospodárskou pôdou. Takýto typ suburbanizácie možno identifikovať v prvých suburbánných lokalitách Prešova – v obci Ľubotice a v lokalite Kanaš. Disperzný typ reziidenčnej suburbanizácie ponúka nepriaznivé podmienky pre sociálnu interakciu a komunitný život jej aktérov.

Inú formu predstavuje **adičná reziidenčná suburbanizácia**, kde dochádza k výstavbe nových rodinných domov v rámci pôvodného intravilánu obce. Nové rezidencie vyplňajú voľné stavebné parcely medzi pôvodnými vidieckymi domami. Suburbánne lokality teda nie sú samostatne oddelené, ale priestorovo sa prelínajú a dopĺňajú absentujúci bytový fond pôvodnej zástavby. Takéto typy suburbánneho vývoja nachádzame zväčša v pôvodne málo rozvinutých obciach alebo lokalitách s prvotne rekreačnou, záhradkárskou alebo chatárskou funkciou. Príkladom v prešovskej suburbánnej zóne je lokalita Kanaš a Teriakovce, čiastočne i Záborské.

B) Druhá etapa reziidenčnej suburbanizácie (druhá polovica 90. rokov) sa prejavila zintenzívnením reziidenčnej výstavby a výraznejším sťahovaním obyvateľstva z miest do suburbánných zón. Dôvodom akcelerácie bola priaznivá sociálna politika štátu vo forme sprístupnenia hypotekárnych úverov menej solventným vrstvám obyvateľstva. Naďalej dochádza k odlivu mestského obyvateľstva do prímestských zón. Migrácia sa výraznejšie začína prejavovať i v zázemiach menších slovenských miest okresnej úrovne. Súčasne s reziidenčnou suburbanizáciou a rozrastaním sa prímestských zón dochádza vo vidieckom prostredí k ruralizácii. Vidiecke obce zaznamenávajú príliv mestského obyvateľstva i obyvateľstva z medziobecnej migrácie, reakciu na ktoré sú zintenzívnenie individuálnej bytovej výstavby a zmeny vo využití zeme. Proces ruralizácie zvykne byť chybné interpretovaný ako reziidenčná suburbanizácia. Okrem prevládajúceho typu disperznej a adičnej výstavby sa v prímestských zónach začína uplatňovať i kompaktná forma reziidenčného rozvoja.

Kompaktná reziidenčná suburbanizácia predstavuje pokročilejšiu formu vývoja, pre ktorú je príznačná regulovaná projektová výstavba celých komplexov rodinných domov na kľúč vo vopred vyčlenenej lokalite spravovanej maklérom, či realitným developerom. Územie je stavebnými firmami zabezpečené kompletnými inžinierskymi sieťami, prípadne hotovými rodinnými domami. Ide zväčša o tzv. skokovitý vývoj výstavby, ktorý má charakter menších či väčších zoskupení rodinných domov, oddelených od ostatných nezastavaným priestorom. Vznikajú tak samostat-

né suburbánne komunity výrazne architektonicky, fyzicky i sociálne separované od pôvodnej vidieckej komunity. Prvé takéto zoskupenia v zázemí Prešova bolo možné identifikovať v obci Záborské a v lokalite Kanaš v obci Veľký Šariš. Zo sociálneho hľadiska sa tieto komunity vyznačujú nízkou mierou sociálnej interakcie nového obyvateľstva so starousedlíkmi alebo medzi novousedlíkmi navzájom.

C) Tretia etapa rezidenčnej suburbanizácie (od r. 2000 do obdobia ekonomickej krízy) sa prejavila najmä vo forme **kompaktného suburbánneho vývoja**. Voľné stavebné parcely v prímestských lokalitách bezprostredne hraničiacich s mestom už nie sú majetkom obcí, rovnako sa len v malej miere nachádzajú v rukách individuálnych vlastníkov. Do popredia sa dostávajú realitné kancelárie a developeri, vďaka ktorým sa živelný rozvoj stáva viac regulovaným. Výsledkom sú súvislé areály suburbánnej výstavby s kompletnou infraštruktúrou, jednotné stavebným štýlom, so základným i vysokým štandardom. Uvedené trendy možno pozorovať, ako bolo uvedené vyššie, v lokalitách Vlčie Doly v obci Dulová Ves, Tichá Dolina na hranici mesta Prešov a obce Dulova Ves, v lokalite Bánovec v obci Ľubotice, či v časti „Sordok“ na rozhraní mesta Veľký Šariš a jeho miestnej časti Kanaš. Tretia etapa suburbanizácie je charakteristická i posúvaním hranice suburbánnej zóny ďalej od mesta, prevažne v severnom a východnom smere. Nové suburbánne lokality je možné identifikovať v obci Župčany, Vyšnej Šebastovej, Teriakovciach, Ruskej Novej Vsi, Dulovej Vsi a Finticiach. V starších suburbánných lokalitách už môžeme pozorovať solídnu sociálnu interakciu a komunitný aspekt života rezidentov. Fungujú medzi nimi sociálne väzby na báze susedských vzťahov, každodenných povinností a dennej rutiny. Stále však absentujú vzťahy na báze spoločenského života a verejnej angažovanosti.

Všetky uvedené formy suburbánneho vývoja sa v skúmanej prímestskej zóne vyskytujú v súčasnosti v menšej či väčšej miere. Ich intenzita a výskyt sú značne diferencované a selektívne v závislosti od mnohých faktorov. Súčasné obdobie sa v prešovskej suburbánnej zóne odráža miernou stagnáciou realizácie väčších developerských projektov výstavby rodinných domov. Je to do značnej miery ovplyvnené ekonomickou krízou, stagnáciou obchodu s realitami a rozdrobenosťou či nedostatkom voľných pozemkov v zóne bezprostrednej blízkosti mesta.

ZÁVER

Suburbanizácia je proces, ktorý v postkomunistických krajinách od 90. rokov dvadsiateho storočia výrazne mení intraurbánne štruktúry miest a ich zázemia. V poslednom decénií prebiehal v zázemí mesta intenzívny terénny výskum. Analýza a štúdium empirických výsledkov umožnila načrtnúť vývojové trendy procesu rezidenčnej suburbanizácie v skúmanom území a špecifikovať jej priestorové formy, ako aj sociálno-demografické osobitosti. Poznatky o suburbánnom vývoji sú cenným prínosom i pre komplexné štúdium intraurbánnej štruktúry mesta Prešov a jeho čiastkových intraurbánných štruktúr, predovšetkým morfolologickej a sociálno-demografickej.

LITERATÚRA

- BELL, W., 1958, Social choice, life styles, and suburban residence. In: Dobriner, W.M. (ed.): The suburban community. New York: G. P. Putnam's sons, s. 209.
- DOLEŽALOVÁ, G., OUŘEDNÍČEK, M., 2006, Životní styl obyvatel v subúrbánní zóně Prahy. In.: Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Centrum pro výzkum měst a regionů. Praha, s. 143 – 159.
- GEHL, J.: Život mezi budovami. Brno: Nadace partnerství, 2000, 202 str.
- LUPI, T., MUSTERED, S., 2004, The Suburban Community Question. Dpt. of Geography, Planning and International Development Studies, Universiteit van Amsterdam. Online. Dostupné na internete: november 2005, <http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/lupi.doc>
- MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A., 2004, Suburbanizácia – transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova) / In: Přírodní vedy. Folia geographica 7 / René Matlovič. – Prešov : Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2004. – ISBN 80-8068-270-4. – S. 75 – 103.
- MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A., 2007a, Transformation processes of the urban space in postcommunist cities /In: Przemiany przestrzenne w duzych miastach Polski i Europy srodkowo-wschodniej. – Kraków : Zaklad Wydawniczy NOMOS, 2007. – ISBN 978-83-60490-34-1. – S. 32 – 46.
- SEDLÁKOVÁ, A., 2007a, Prímestská zóna – aréna vzniku nových foriem života spoločnosti [Suburban zone – the arena where new forms of society develop] /In: Česká geografie v evropském prostoru [elektronický zdroj] : České Budějovice 30.8.-2.9.2006. – České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. – ISBN 978-80-7040-986-2. – S. 712 – 719.
- SEDLÁKOVÁ, A., 2007b, Vybrané sociálno-demografické aspekty bývania v subúrbánných zónach postkomunistických miest: K otázke existencie komunity v subúrbánnej zóne Prešova [Social-demographic aspects of living in suburban zones of post-communist cities: Towards the issue existence in suburban zone of city of Prešov] /In: Regionální demografie [elektronický zdroj] : sborník příspěvků XXXVII. výroční (květnové) demografické konference České demografické společnosti, Olomouc, 23. a 24. května 2007. – Praha : Česká demografická společnost, 2007. – ISBN 80-86746-04-6. – S. 311 – 321.
- SEDLÁKOVÁ, A., MATLOVIČ, R., 2007b, The impact of suburbanisation in the hinterland of Prešov (Slovakia) /In: Moravian geographical reports. - ISSN 1210-8812. - Vol. 15, no. 2 , p. 22-30. FHPV 76/07
- LUKÁČOVÁ, A., ZUSKÁČOVÁ, V., 2010, Zmeny sociálnej štruktúry a životný štýl obyvateľstva v subúrbánnej lokalite Kanaš [Changes of social structure and life style of the inhabitants in the suburban locality Kanaš] /In: 50 let geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci : sborník

- príspevků z konference. – Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. – ISBN 978-80-244-2493-4. – S. 413 – 428.
- LUKÁČOVÁ, A., 2011, Komparatívna analýza stupňa suburbanizácie v zázemí českých a slovenských miest (prípadová štúdia Prešova a Olomouca)./In: Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, LII., Folia Geographica 17, PU Prešov, s. 199 – 216, ISSN 1336-6149, 1336-6157.
- MÄDING, H., 2002, Migration Processes – Challenges for German Cities, Nordregio Conference „Spatial Development in Europe“, Stockholm, 4 January 2002, Dostupné na internete: 27. 8. 2005, <http://www.difu.de/>.
- PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., 2006: Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu subrbanizace. In.: Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Centrum pro výzkum měst a regionů. Praha, s. 143 – 159.
- SADÍLEK, J., 2006, Suburbanizace a občanská aktivita: případová studie – Přezletice. Bakalárska práca. www.suburbanizace.cz/BPSadilek.pdf, Dostupné na internete: 29.4.2009
- SUSOVÁ, K., 2007: Sociální kapitál v suburbánních oblastech: Případová studie obce Jesenice u Prahy. Bakalárska práca, 2007, www.suburbanizace.cz/Susova?BP.pdf, Dostupné na internete: 29.4.2009

Poznámka:

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č.1/0325/12 Dynamika intraurbánných štruktúr na Slovensku v prvom decénií 21. storočia/ Vedúci projektu: prof. RNDr. René Matlovič, PhD, ďalej projektu pod názvom „Letná univerzita: Vyšehrad a Ukrajina – Geografia a regionálna politika“ č. 21220209. Projekt bol spolufinancovaný medzinárodným Vyšehrádskym fondom (www.visegradfund.org).

SUMMARY

TRENDS AND DYNAMICS OF RESIDENTIAL SUBURBANIZATION IN THE HINTERLAND OF PREŠOV

There has been realized an intensive research in Prešov hinterland on suburbanization in recent ten years. The study and analysis of research materials enabled us to point out some peculiar development trends of the process, as well as to outline the prognosis of its further progression. The article was aimed at several key questions – migration tendencies, development of housing construction and dwelling,

social aspects and separation, and prognosis of further suburban development in the hinterland of Prešov.

Suburbanization is rather a young phenomenon appearing in the Slovak society in the first half of the 1990s. The natural evolution of the settlement structure was disturbed by the period of socialism. The Slovak cities began to follow the western patterns in the last two decades, however with the strong mark of the previous era. Suburbanization as a process that changes the intra-urban structure of has been in the Prešov environment observed and studied in recent decade. The key issue was to express the quantitative and qualitative aspects of residential suburbanization, its extent, dynamics, impact, and future direction. In the article, we have tried to express these aspects through a study of selected demographic, economic and social indicators like migration, housing construction, and social climate. Based on the results of the dynamic changes in residential construction, migration trends and changes in social structure, it is possible to specify the following types of residential suburbanization in terms of its developmental stages:

a) The first phase of residential suburbanization (the first half of the 1990s) is typical for spatial disperse development forms including the construction of solitary residences scattered on former agricultural plots within the community. Another spatial form of this period is an additional residential suburbanization, with the construction of new houses on free plots within the built-up area surrounded by houses of the original inhabitants.

b) The second phase of residential suburbanization (second half of the 1990s) was characterized by the intensification of residential construction and significant migration of population from cities to suburban areas. In terms of spatial development, a compact form of residential suburbanization can be identified in Prešov hinterland in the second period. The compact residential suburbanization is an advanced form of suburban development, characterized by the construction of big complexes of family houses in a pre-allocated area managed by the real estate developer or a firm.

c) The third phase of residential suburbanization (since the year 2000 up to the beginning of economic crisis) occurred mainly in the form of compact suburban development. Due to the real estate agents and developers the spontaneous residential development becomes more controlled and regulated.

All these forms of suburban development could be nowadays observed in the suburban area in lesser or greater extent. Their intensity and occurrence is highly differentiated and selective depending on many factors. Short-term projections of population development in the city of Prešov and its suburban zone showed that in the oncoming decade the population of the city will continue to decline, mainly due to emigration and natural decrease, and in 2020 may reach the level of 89 436 inhabitants. On the other hand, the suburban zone of Prešov is tending to increase its population, mostly through the migration from the inner city.

Recenzovali: Prof. RNDr. René Matlovič, PhD.
Prof. RNDr. Pavol Korec, CSc.